

СМЕРТЬ ПО САНТИМЕТРАХ

З РАНЬОГО дитинства Черчилль був зачарований війною і мріяв про відвагу в бою. «Чого я прагну найсильніше, — зізнався він якось своєму молодшому братові Джеку, — це здобути славу за свою хоробрість»¹.

У дитинстві він зібрав колекцію з п'ятнадцяти тисяч мініатюрних солдатиків і годинами розігрував військові комбінації. «З ранніх років я часто замислювався про солдатів і війну й уявляв собі в снах і мареннях відчуття, які охоплюють людину в першому бою, — писав він. — Моєму юнацькому розумові здавалося, що це неймовірне та всеохопне відчуття — чути свист куль навколо й щоміті гратися зі смертю, ризикуючи дістати поранення»². Коли Черчилль навчався в Королівському військовому коледжі в Сандгерсті, який він закінчив у 1894 році, йому найбільше подобалося брати участь у військових навчаннях, і він шкодував тільки про те, що «це все було не насправді»³.

Бути аристократом у пізньовікторіанській Англії означало не тільки купатись у розкошах імперської влади, але й мати чималі обов'язки, які вона накладає. Завоювавши п'яту частину земного суходолу, Британська імперія панувала над чвертю населення світу, тобто над 450 мільйонами людей з усіх континентів та островів усіх океанів. Це була найбільша імперія за всю історію світу. Навіть могутня колись Іспанська імперія, яку вперше захоплено називали «імперією, над якою ніколи не заходить сонце», не могла дорівняти до неї. Британська імперія була в п'ять разів більшою за Римську на піку розквіту останньої, і їй не було

рівних у впливі — на людей, мови, гроші та навіть час, позаяк го-динники в кожному часовому поясі виставлялися за Гринвічем.

Коли Черчилль досяг повноліття, найбільша загроза для імперії походила вже не від інших великих держав — Іспанії, Португалії, Німеччини або Франції, — а від щораз більшого тягара своїх власних колоній, якими потрібно було керувати. Британська армія, якою захоплювалися, якій заздрили і якої боялися, розтягнулась у неймовірному шлагаті в намаганні зберегти кордони імперії, перетинаючи континенти й океани та придушуючи повстання по всіх усюдах від Єгипту до Ірландії.

Ці далекі конфлікти непереборно вабили Черчилля можливістю завоювати особисту славу та успіх. Коли він нарешті приєднався до лав Британської армії простим солдатом і можливість померти в бою стала реальністю, його ентузіазм не похитнувся. Навпаки, писав він матері, що з нетерпінням чекав на бойові дії «не всупереч, а через ризики, які вони несуть»⁴. Найбільше, чого він очікував від свого солдатського життя, були не пригоди й навіть не військовий досвід, а шанс самоствердитися. Він хотів не просто воювати — він хотів здобути на війні визнання.

Серед високого суспільного прошарку, до якого належав Черчилль, такі сміливі та безсоромні амбіції були чимось незвичайним, мало не непристойним. Від народження він належав до британської аристократії, був прямим нащадком Джона Черчилля, першого герцога Мальборо, а його батьки близько приятелювали із самим принцом Вельським, найстаршим сином та спадкоємцем королеви Вікторії. Але у відкритій гонитві за славою та суспільною прихильністю Черчиллю був близжчим Рузвельт, аніж вікторіанські цінності. «Навіть безсмертний Барнум^{*} не мав більшого хисту до того, щоб його ім'я було в усіх на вустах, — написав його перший біограф Александр МакКаллум Скотт усього кілька років потому. — Вінстон вихваляється так безпосередньо і несвідомо, як дихає».⁵

* Фінеас Тейлор Барнум (англ. Phineas Taylor Barnum) — американський шоумен і містифікатор XIX століття. — Прим. пер.

У світі, де чеснотою чоловіків вважалася не тільки незворушність, але й надзвичайна скромність, коли йшлося про їхні досягнення, Черчилля завзято критикували. Про нього говорили як про найогидніше створіння, мисливця за медалями, «самохвала»⁶, «самовпевненого молодого нікчему», а один репортер з Daily Chronicle назвав його навіть «другим Чемберленом», маючи на увазі британського державного діяча Джозефа Чемберлена, відомого своєю напористістю. Він знав про цю критику й навіть багато років потому, дивуючись зі злості, з якою на нього накидалися, визнав, що «було дуже сумно бути змушеним бачити всі ці неприємні вияви людської природи, які за надзвичайним та воїстину незрозумілим збіgom завжди супроводжували мої безневинні кроки»⁷. Однак він не збирався дозволяти їм зупинити себе.

Черчилль знав, що найпевнішим і найшвидшим шляхом до визнання, успіху та, якщо пощастиТЬ, навіть слави, була військова відзнака. «Це була пряма стежка до просування та промоції в будь-чому, — писав він, — близькуче засвідчення унікальності»⁸. Відзнаку, своєю чергою, можна було конвертувати в політичну вагу, що відчиняло двері в громадське життя, якого він прагнув і яке вважав своїм покликанням. Тож військова служба не була для Черчилля самоціллю, проте була дуже важливим засобом для досягнення мети. Він потребував битви, серйозної битви, про яку б усі говорили й пам'ятали та яка, вияви він достатню відвагу і справвраження, могла б винести його на військову авансцену. Для цього він був готовий ризикнути всім, навіть життям.

Черчилль уперше побачив справжній бої в 1895 році під час антиіспанського повстання на Кубі, яке поклало початок Іспансько-американській війні. Замість пограти в поло чи полювати на лисиць, як робила більшість молодих офіцерів під час відпустки, він поїхав на Кубу, де приєднався до колони іспанської армії як військовий спостерігач. Тут він почав курити сигари, що пеперосло у життєву звичку та слабкість до кубинських сигар. Саме тут на свій двадцять перший день народження він уперше почув, як «кулі поціляють у тіло»⁹. Його самого мало не вбила куля, яка, за примхою долі, пролетіла на півметра вище від його голови,

вбивши коня позаду нього. Однак на Кубі він був лише спостерігачем, а не активним учасником, а йому цього завжди було мало.

Справжнє виховання у суворих реаліях британських колоніальних воєн почалося для Черчилля наступного року, у далеких горах північно-західного рубежу британської Індії на території сучасного Пакистану, у чиїх запаморочливих краєвидах, безжалісній красі та боях з великою кількістю загиблих Черчилль пізніше вбачав велику подібність до південноафриканських. Приборкання індійської колонії, перлини в короні імперії, було найбільшим викликом для британської армії, і в жодній іншій частині Індії стільки британських солдатів не поклали своїх життів, як на землях пуштунів — племені, відомого своєю бойовою майстерністю та непоступливістю зовнішній владі.

Саме безмірна лютість, з якою пуштуни опиралися британській армії, змусила Черчилля прямувати до Індії, зокрема до Малаканду, серця пуштунських земель. У жовтні 1896 року Черчилль приїхав до Індії у складі 4-го полку Королівських гусарів Її Величності. Він прибув з надією швидко опинитись у центрі подій. Натомість місяць за місяцем нудився в Бангалорі, «третьосортному санаторії»¹⁰, як він роздратовано називав місце в листах до матері.

Неймовірне розкішне життя не могло його розрадити. Вимушенні самотужки дбати про помешкання, Черчилль із двома товаришами-офіцерами вибрали те, що він описав матері як «пішний палац у біло-рожевій штукатурці посеред великого і гарного саду»¹¹. Вони платили за це бучне помешкання, складаючи докупи свою офіцерську платню, яку їм видавали срібними рупіями в плетених мішечках «завбільшки з гарбуз»¹², разом з усім, що їм вдавалося вичепити з щораз менших сімейних статків.

Як і деякі з його друзів-офіцерів, Черчилль походив з родини, багатої на титули й величні маєтки, та не на гроші. Родовий маєток Черчиллів у Бленгеймі, як і більшість англійських помість кінця дев'ятнадцятого століття, був на межі занепаду. П'ятий і шостий герцоги Мальборо жили настільки марнотратно, що коли дідусь Черчилля успадкував титул і палац, він був змушений продати не тільки землю, але й частину дуже цінних для родини коштовностей¹³. У 1875 році, коли Черчиллю не виповнилось і року,